

14. Moret, Erica, Thomas Biersteker, Francesco Giumelli, Clara Portela, Marusa Veber, Dawid Bastiat-Jarosz, Cristian Bobocea: “The New Deterrent? International Sanctions against Russia over the Ukraine Crisis. Impacts, Costs and Further Actions,” Programme for the Study of International Governance (PSIG). Geneva, 2016. Accessed February 24, 2024. <https://repository.graduateinstitute.ch/record/294704>

15. Rosato, Sebastian: “Europe’s Troubles. Power Politics and the State of the European Project.” *International Security* 35, no. 4 (2011): 45–86.

16. Standish, Reid: “EU Takes Aim at More Central Asian Firms for Aiding Russian War Effort in Ukraine.” *Radio Free Europe. Radio Liberty*, 15 November 2023. <https://www.rferl.org/a/eu-targets-central-asia-aiding-russia-war-ukraine/32685925.html>

17. UE decide un nou pachet de sancțiuni împotriva Rusiei [EU decides new sanctions package against Russia]. *Deutsche Welle*, 21 February 2024. <https://www.dw.com/ro/ue-decide-un-nou-pachet-de-sanc%C5%A3iuni-%C3%AEmpotriva-rusiei/a-68328861>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-428-3-17>

GEOPOLITICAL CONSEQUENCES OF JAPAN'S DEFEAT IN WORLD WAR II

ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ПОРАЗКИ ЯПОНІЇ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Zheleznik M. R.

*Student of the 1st year of the Master's degree at the Faculty of Social Sciences
Uzhgorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Железнік М. Р.

*студент I курсу магістратури
факультету суспільних наук
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Поразка Японії у Другій світовій війні започаткувала новий етап розвитку її зовнішньої політики та геополітичного позиціонування. Подальше післявоєнне становище зумовило нові «правила гри» в реаліях нового світового порядку, до якого Японія повинна була пристосовуватись. Саме тому відбулася кардинальна зміна геополітичного

становища країни, яке, в свою чергу, вимагало коригування загального зовнішньополітичного курсу.

Насамперед потрібно відмітити, що геополітичний статус Японії найкраще аналізувати за допомогою концепції «морської могутності» Альфреда Мегена. Дана концепція вперше згадується в його праці «Вплив морської сили на історію, 1660–1783», яка була опублікована в 1890 році, в США. Альфред Меген виділяє наступні чинники:

1) геополітичне розташування відносно інших країн. (нація перебуває в такому становищі, що вона не змушена захищатись на суходолі, що спонукає спрямувати свою політику на зміцнення позицій на морі. У випадку Японії, її держави-вороги є континентальними країнами;

2) фізична структура держави, наявність гаваней та портів та протяжність берегових ліній. Узбережжя країни є її кордоном, тому вона тяжіє до взаємодії з рештою світу через море;. Також слід враховувати не загальну площу країни, а довжину її берегової лінії та характер її гаваней;

3) площа території та чисельність населення: необхідно брати до уваги кількість жителів, які можуть бути залучені до роботи на флоті, зокрема військово-морському;

5) національний характер: схильність до торгівлі та комерції є необхідною для націй, які хочуть домінувати на морі;

б) характер уряду: розумність та вольовий потенціал його політики та поведінки [2, ст. 29–59].

Якщо більш детально аналізувати на основі цієї концепції саме Японію, то, справді, основою імператорських військ був саме військово-морський флот. Однак після поразки Японської держави в Другій світовій війні, геополітична риторика почала змінюватися від мілітаризму до пацифізму.

По-перше, за підсумками війни Японія втратила всі захоплені, починаючи з 1894 року, території. По-друге, Японія як союзниця Німеччини у Другій світовій війні опинилася під окупацією США і перетворилася на їх військового союзника. По-третє, формально Японії було заборонено створювати національні збройні сили. Саме через ці обставини у новій Конституції 1947 року, на відміну від Конституції 1889 року, був затверджений новий розділ, який називається «Відмова від війни». Розділ складається з одної статті, в якій детально розписано ставлення Японії до воєнних дій: декларується, що японський народ назавжди відмовляється від війни як способу захисту суверенітету, від застосування збройної сили як засобу вирішення міжнародних

суперечок, Японія зобов'язалася ніколи не створювати сухопутні, морські та військово-повітряні сили, як і інші засоби війни [1].

Відтак, Японія після Другої світової війни відмовилася від свого імперіалістичного минулого. Найбільш важливим документом, який затверджував цей новий «неімперський» статус Японії був Сан-Франциський мирний договір від 8 вересня 1951 року. Мирний договір з Японією – це документ, що складається з 27 статей – його головним завданням було повернення Японії у цивілізовану систему міжнародних відносин. Саме тому у першому розділі під назвою «Мир», а саме у статті 1, говорилося про припинення стану війни між Японією та кожною з Союзних держав. Під визначення Союзної держави підпадали держави, які перебували у війні з Японією або будь-яка держава, що раніше становила частину території держави (перелік їх надано у статті 23), за умови, що в кожному випадку така держава підпише та ратифікує відповідний договір [4].

Найважливішим для всіх зацікавлених сторін було вирішення територіальної проблеми на основі раніше досягнутих міжнародних домовленостей. У другому розділі «Територія» у статті 2 Японія, визнаючи незалежність Кореї, відмовлялася від усіх прав, правопідстав і претензій на Корею, Формозу та Пескадорські острови, на Курильські острови і частину острова Сахалін та прилеглих до нього островів, суверенітет над якими Японія придбала за Портсмутським мирним договором від 5 вересня 1905 року; а також на острів Спратлі та Парасельські острови [4].

Договір про безпеку широко розглядався як ціна, яку Японія повинна була заплатити, щоб відновити суверенітет. Договір надав США право утримувати військові бази в Японії, і їй, в свою чергу, було заборонено надавати бази будь-якій третій стороні без попередньої консультації. Коли Японія відновила суверенітет у квітні 1952 року, 260 тис. американських військовослужбовців залишилися в країні і розмішувалися на 2824 об'єктах. Серед іншого, договір безпеки передбачав, що США можуть використовувати свою армію для придушення заворушень у Японії, що відображає широко поширене побоювання зі сторони США, про загрозу встановлення прокомуністичного уряду в цій країні.

Предбачалося, що Японія після підписання мирних переговорів зберегла свій суверенітет, однак зміст договору безпеки були настільки незбалансованими, що сучасники називали його нерівноправним, а статус держави характеризували як «залежна незалежність» або «підпорядкована незалежність» [3].

У 1952 році уряд Японії висловив своє незадоволення щодо умов договору, що призвело до подальшої кризи та протестів, які охопили всі прошарки населення країни. Хоча гасла «миру і демократії» сприймалися як широкі ідеали, вони часто просувалися у націоналістичному ракурсі та підлаштовувалися під інтереси різних соціальних груп. Робітники вважали своє становище пов'язаним із реконструкцією японської промисловості під військовою гегемонією США, жінок мотивувало бажання захистити та підтримувати спосіб життя своєї сім'ї, тоді як студентів звільняли з університетів через антиамериканізм і несприйняття лідерів Японії [3].

Непередбачувані виклики Холодної війни призводили до зростання соціальної тривожності серед японців, які зазнали жахів застосування ядерної зброї у 1945 році.

Як результат цих соціально-політичних тенденцій, у 1950-х роках почала зростати підтримка нейтралітету держави, на відміну від альянсу зі США. У 1950 році 22% опитаних громадян підтримували нейтралітет, а 55% підтримували американо-японський альянс. У 1953 році ці показники становили 38% і 35% відповідно. До 1959 року підтримка нейтралітету зросла до 50%, тоді як лише 26% респондентів підтримували військовий союз. У 1960 році, напередодні так званих «протестів Анпо», 59% громадян підтримували нейтралітет і лише 14% висловили підтримку військовому альянсу [3].

Загалом, оновлений мирний договір у редакції від 19 січня 1960 року вважався компромісом, який задовольняв обидві сторони, так як тепер чинний документ зобов'язував Сполучені Штати Америки захищати Японію від можливого нападу, а також передбачав проведення попередніх консультацій з урядом Японії перед відправкою на її територію нових американських військ.

Таким чином, після завершення окупації Японії 28 квітня 1952 року постало питання про її післявоєнний геополітичний та зовнішньополітичний статус. Із закінченням окупаційного періоду знімалися обмеження на зовнішньополітичну та зовнішньоекономічну діяльність Японії. Це безумовно сприяло поживленню у сфері економіки та в торгівлі здійснювалася реконструкція промисловості, оновлення капіталу, відбувся вступ до Міжнародного валютного фонду.

Він був зафіксованим у низці документів – Мирному договорі, Договорі безпеки, Адміністративній угоді, Угоді про допомогу у забезпеченні взаємної оборони між Японією та США, Договорі про дружбу, торгівлю та мореплавання. Ці домовленості у 1954 остаточно сформували систему Сан-Франциських договорів, які зазнали

подальшого перегляду обидвома сторонами у 1960 році. Договори стали юридичною основою японсько-американського військово-політичного союзу, а також дали можливість Японії демократизувати свій політичний та соціальний устрій.

Література:

1. Constitution of Japan / **日本国憲法**. URL: <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c01.html> (дата звернення: 23.02.2024).
2. Mahan, A. T. “The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783”, *The Project Gutenberg eBook*, 2004. URL: <https://www.gutenberg.org/files/13529/13529-h/13529-h.htm> (дата звернення: 23.02.2024).
3. Tokyo 1960: Days of Rage & Grief: URL: https://visualizingcultures.mit.edu/tokyo_1960/arp2_essay01.html (дата звернення: 23.02.2024).
4. Treaty of Peace with Japan (with two declarations). Signed at San Francisco, on 8 September 1951. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf> (дата звернення: 23.02.2024).